

**IKKINCHI JAHON URUSHIDAN KEYINGI YILLARDA
QASHQADARYO VILOYATI MIRISHKOR HUDUDIDA TIBBIY
MUASSASALAR VA TIBBIYOTNING AHVOLI. (JEYNOV
MISOLIDA)**

Oromov Quvvatbek No'rmo'min o'g'li

Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

oromovquvvatbek@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Mirishkor tumani Mirishkor hududi va uning atrofidagi hududlarda 1940–1970-yillarda sog‘liqni saqlash tizimining shakllanishi va rivojlanishi tarixiy manbalar asosida tahlil etiladi. Urush yillarida uch qishloq aholisiga xizmat ko‘rsatgan yagona tibbiy punktning faoliyati, tibbiyot xodimlari yetishmovchiligi, aholiga tibbiy xizmat ko‘rsatishdagi muammolar hamda urushdan keyingi davrda qishloq shifoxonasini tashkil etish jarayonlari yoritilgan. 1950-yillarda Jeynovda shifoxona tashkil etilishi, uning moddiy-texnik bazasi, tibbiy xodimlar bilan ta’minlanishi va aholi salomatligini muhofaza qilishdagi kamchiliklar tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Mirishkor tumani, Jeynov, sog‘liqni saqlash, qishloq shifoxonasi, tibbiy punkt, tibbiyot xodimlari, feldsher, hamshira, tug‘ruqxona, ambulatoriya, sanitariya.

Аннотация: В статье на основе исторических источников рассматриваются становление и развитие системы здравоохранения в кишлаке Джейнов Миришкорского района и прилегающих территориях в 1940–1970-е годы. Освещается деятельность единственного медицинского пункта, обслуживавшего население трех кишлаков в годы Великой Отечественной войны, а также анализируются проблемы, связанные с нехваткой медицинских работников и недостаточным

уровнем медицинского обслуживания населения. Особое внимание уделяется процессу создания участковой больницы в Джейнове в послевоенные годы, ее материально-техническому обеспечению, кадровому составу и организации медицинской помощи населению.

Ключевые слова: Миришкорский район, Джейнов, здравоохранение, сельская больница, медицинский пункт, медицинские работники, фельдшер, медицинская сестра, родильный дом, амбулатория, санитария.

Annotation: Based on historical sources, this article examines the formation and development of the healthcare system in the village of Jeynov, Mirishkor District, and the surrounding areas during the 1940s–1970s. The study highlights the activities of the only medical facility that provided healthcare services to the population of three villages during the years of the Great Patriotic War, as well as the problems caused by the shortage of medical personnel and the insufficient level of medical care. Particular attention is paid to the establishment of a district hospital in Jeynov in the post-war period, its material and technical facilities, staffing, and the organization of medical services for the local population.

Keywords: Mirishkor District, Jeynov, healthcare, rural hospital, medical point, medical personnel, feldsher, nurse, maternity hospital, outpatient clinic, sanitation.

Kirish. Aholi salomatligini muhofaza qilish va tibbiy xizmat ko‘rsatish tizimining shakllanishi qishloq hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti tarixida muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, urush va urushdan keyingi yillarda qishloq aholisi uchun tibbiy xizmatni tashkil etish, tibbiyot muassasalarini barpo etish hamda ularni malakali kadrlar bilan ta‘minlash dolzarb masalalardan biri bo‘lgan. Bu jarayon Mirishkor tumani, xususan, Jeynov

qishlog'i va uning atrofidagi hududlarda ham murakkab va bosqichma-bosqich kechgan.

Jeynov hududida sog'liqni saqlash tizimining dastlabki shakli urush yillarida uch qishloq aholisiga xizmat ko'rsatgan tibbiy punkt faoliyati bilan bog'liq. Aholining ko'pligi, hududning kengligi va tibbiyot xodimlarining yetishmasligi mazkur punkt imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklagan. Urushdan keyingi yillarda esa mavjud tibbiy xizmatni takomillashtirish, shifoxona tashkil etish, tibbiyot xodimlari sonini ko'paytirish va aholiga, ayniqsa, ayollar hamda bolalarga tibbiy yordam ko'rsatish masalalariga e'tibor kuchaydi. 1950-yillarda Jeynovda shifoxonaning tashkil etilishi, keyingi o'n yilliklarda esa tibbiy punktlar, ambulatoriyalar va tug'ruqxonalar tarmog'ining kengayishi hududda sog'liqni saqlash tizimining izchil rivojlanganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tibbiy muassasalarning moddiy-texnik bazasi, malakali mutaxassislar yetishmasligi, sanitariya sharoitlarining talab darajasida emasligi va ichimlik suvi bilan bog'liq muammolar uzoq vaqt davomida saqlanib qolgan. 1970-yillarda qishloq xo'jaligida kimyoviy vositalardan keng foydalanilishi ham aholi salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Mazkur maqolada Jeynov hududida 1940–1970-yillarda sog'liqni saqlash tizimining shakllanishi va rivojlanishi, tibbiy muassasalar faoliyati, tibbiyot xodimlari mehnati hamda aholi salomatligini muhofaza qilish borasidagi muammolar tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Tadqiqotning metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda Jeynov qishlog'i va uning atrofidagi hududlarda 1940–1970-yillarda sog'liqni saqlash tizimining shakllanishi va rivojlanishini o'rganishda tarixiylik, xolislik va izchillik tamoyillariga asoslanildi. Tadqiqotning asosiy manbalarini Jeynov qishloq sho'rosi yig'ilishlari va sessiyalari bayonnomalari, jamoa xo'jaliklarining umumiy yig'ilishlari qarorlari, tibbiy muassasalar faoliyatiga oid ma'lumotlar

hamda davrga oid statistik ko'rsatkichlar tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida xronologik usul asosida hududda tibbiy xizmat ko'rsatish tizimining urush yillaridagi dastlabki shakllanishidan boshlab, 1950–1970-yillarda shifoxonalar, tibbiy punktlar, ambulatoriyalar va tug'ruqxonalar tarmog'ining kengayishigacha bo'lgan jarayon bosqichma-bosqich tahlil qilindi. Tarixiy-qiyosiy usul orqali turli davrlardagi tibbiy muassasalar soni, tibbiyot xodimlari bilan ta'minlanganlik darajasi, bemorlar soni va tibbiy xizmat ko'rsatish imkoniyatlaridagi o'zgarishlar qiyoslandi.

Natijalar va muhokama. Urush yillarida Mirishkor tumanidagi Buluch qishloqlari uchun bir umumiy tibbiy punkt mavjud bo'lgan. Jeynov qishlog'ining o'zida aholi ko'p, o'nga yaqin mahalla mavjud edi. Uch qishloq aholisiga tibbiy xizmat ko'rsatish vazifasini bitta punkt uddalay olmasligi ravshan masala edi, albatta. Chamasi tibbiy xodim u yoqda tursin, hamshira va feldsherlar ham yetishmagan bu davrda. Urushgacha bo'lgan tibbiy xodimlarning aksariyati frontdan qaytmagan. Shuni ham aytish joizki, Jeynov qishloq sho'rosining 1946-yil 21-mayda bo'lgan yig'ilishida qishloq shifoxonasi (tibbiy punkti), tibbiyot xodimi Isayeva haqida bir kalima so'z aytilganki, bu fikrimizga ba'zi aniqliklar kiritishi mumkin bo'ladi. Avvalo, qaror matnidan hamshira ismi sharifini to'g'ri o'qish imkoni bo'lmadi (Isayeva, Izayeva, Ishayeva), juda mujmal yozilgan. U haqida “maskur doimo bolnitsa ishida zanimaytsya (shug'ullanmaydi demoqchi - muallif.) qilmasdan o'zi xushlagan joyida yuradur” deyiladi-da, ishdan bo'shatib boshqa hamshira tayinlashlari so'raladi.

Oldinroqda aytganimiz kabi tibbiy punkt urushning dastlabki yillarida ochilgan. Biroq, uning ishlashi tayinsizroq bo'lib, aholini qoniqtirmagan. 50-yillarga kelib Jeynovda sanoqli o'rinlarga ega bo'lgan shifoxona tashkil etish amalga oshiriladi. Buning uchun 1952-yil 8-iyulda sobiq Kaganovich nomli jamoa xo'jaligining idora binolarini Jeynov kasalxonasiga berish xususida “III

baynalmilal” jamoa xo‘jaligi a‘zolari umumiy yig‘ilishi qaror qabul qiladi. Yig‘ilish qarorida quyidagi so‘zlar bor: “Sobiq Kaganovich nomli jamoa xo‘jaligining idora uylarini (besh xonali) inventar narxi 22150 so‘m bo‘lib, bu qurilishdan bir necha yil jamoa xo‘jaligi foydalangani uchun shu narxidan 20% kamaytirilib, qolgani 17720 so‘m narxlanib, Jeynov uchastka kasalxonasi qilish uchun sotilsun”[1]. Shunday qilib, Jeynovdagi Kaganovich va “III baynalmilal” jamoa xo‘jaliklari qo‘shilgandan so‘ng foydalanishga hojat qolmagan sobiq Kaganovich jamoa xo‘jaligi ma‘muriy binosi arzonlashtirilgan narxda Jeynov kasalxonasiga bino qilib beriladi. Jeynovdagi tibbiy punktda 1952-yilda Bandurina degan ayol hamshiralik qilgan.

Qishloq sho‘rosining 5-sentabrda bo‘lgan yig‘ilishida Bandurinaning qishloqda sog‘liqni saqlashga jiddiy e‘tibor berishi kerakligi qayd etiladi. U ishlagan paytda shifoxona tashkil topmagan bo‘lsa kerak. Hamshiraning qanoatsiz ishlayotganligi qayd etiladi. Jeynovda “Bandurina xalq o‘rtasida sog‘liqni saqlashga kamdan-kam e‘tibor beradi. Shuning natijasida ko‘plab yosh bolalarning har xil kasalliklarga uchrab qolish hollari sodir bo‘lmoqda. Bundan tashqari duxtur Bandurina xalq o‘rtasida sanitariya qoidalarini muntazam tushuntirib borish ishi bilan mutlaqo shug‘ullanmaydi”[2]. Jeynovda hali Kaganovich jamoa xo‘jaligi “III baynalmilal” xo‘jaligi bilan qo‘shilmasdan burun 1952-yil 12-iyunda kasalxona qurish haqida umumiy majlis bo‘lib, jamoa xo‘jaligi a‘zolari shifoxona qurish haqida talab qo‘ygan edilar.

Jeynov qishloq Sho‘rosi o‘zining 1952-yil 22-iyundagi yig‘ilishida shu Masalani ko‘rib chiqib, “Kaganovich jamoa xo‘jaligi a‘zolarining iltimosiga muvofiq qishloq sho‘rosida yangi kasalxona qurish lozim topilsin. Qishloq sho‘rosida 1951-1952-yillarda to‘plangan o‘zaro terim pulidan kasalxonaga xarajat qilish uchun 5000 so‘m pul ajratilsin” degan qarorga kelgan edi. Albatta, shifoxonani qishloq ahlidan yig‘iladigan pulga qurib bo‘lmasdi. Bu yaxshi niyat amalga oshmagan bo‘lsa kerak, keyinchalik shu jamoa

xo'jaligining bekor qolgan idorasi shifoxona qilib berilgan. Jeynov qishloq sho'rosi 1953-yildan boshlab qishloqda hammom qurish haqida juda ko'p marotaba bosh qotiradi. "Hammom 1953-yil 15-noyabrgacha gacha qurilsin", deb dadil qarorlar qabul qilsa-da, uning ijobati ha deganda hal bo'lavermaydi.

Jamoa xo'jaliklari usta, ishchi kuchi va kurilish ashyolari bilan ta'min qila olmaydilar, chog'i. Shu yili tibbiy punktga Ahmad Amirov mudir bo'lib keladi. Qishloq sho'rosining 6-sessiyasida (1953-yil 30-dekabr) jamoa xo'jaligida kino, radio, sog'likni saqlash, yo'l qurilishi, savdo, texnika xizmati talabga javob bermaydi", degan qarorga kelinadi. "1953-yil dekabrda Beshkent tumanida 3-kasalxona va 11 tibbiy punkt ishlab turardi. Aholi o'rtasidagi kasalliklarni bartaraf etishda ularning imkoniyatlari nixoyatda cheklangan edi, albatta. M. I. Sarenko bu haqda gapirganda, "sog'liqni saqlash to'g'risida qilingan tanqidlarni to'g'ri deb hisoblayman, — deydi, —hozir tuman, kasalxonasida 50 ta bemor (35-o'ringa) bor, bu bemorlar uchun faqatgina 25 juft ichki kiyim bor, bu kiyimlar bir juftidan ham yetishmaydi. jamoa xo'jaliklaridagi tibbiyot punktlarimizda ahvol og'ir, kasallarni kasalxonaga yuborish uchun jamoa xo'jaligi boshqarma raislari transport bermaydilar, tibbiyot punktlari sovuq, kasal qabul qilish juda qiyin"[3].

"Viloyat va tuman markazlarining uzoqligi tug'ruq ishlarida ko'p mushkulliklar keltirib chiqarar edi. Shu boisdan ham Jeynov qishloq sho'rosining XI sessiyasida (1956-yil 30-may) bu haqda: "Jeynov qishloq Sho'rosi kasalxonasida yetarli darajada vrachlari yo'q"[4]. Jeynov qishloq sho'rosi hududida bo'lgan mehnatkash xalqqa kasalxonaning roli hech qanday yo'q. Masalan, homilador xotinlarni kasalxonaga eltib tug'dirish ishi mutlaqo talabga javob bermaydi. Shuning natijasida homilador xotinlar o'z uylarida tug'ishlari ro'y beradi", deyilgan edi. Jeynov kasalxonasida, haqiqatdan ham, ishlashi kerak bo'lgan 11 kishi o'rniga 5 tibbiy xodim faoliyat ko'rsatar edi. Bu vaqtda shifoxonaga bosh vrach bo'lib Usmonov kelgan edi. 1956-yil 7-sentabrda bo'lgan Jeynov qishloq sho'rosi XV sessiyasida yana shu masalaga

qaytilib, “sog‘likni saqlash ishlari yetarli darajada yo‘lga qo‘yilgani yo‘q... Kasalxona yetarli miqdorda vrachlar bilan ta‘minlanmagan, ishlashi kerak bo‘lgan 11 kishi o‘rniga 5 kishi ishlaydi, xolos. Qishloq sho‘rosi hududida bo‘lgan aholiga kasalxonaning roli hech qanday yo‘q. Homilador xotinlarni kasalxonaga eltib tug‘dirish ishi mutlaqo talabga javob bermaydi...” degan tanqidiy so‘zlar aytiladi.

1950-yillarning so‘nglariga kelib ham qishloqda davolash, kasallikning oldini olish ishlari juda past darajada edi. Buni quyidagi dalil misolida ham bilish qiyin bo‘lmaydi. “1959-yilda Stalin (Jeynov) posyolka Sho‘rosining yillik daromadi 241 ming so‘m miqdorida belgilangan bo‘lib, shu mablag‘ning 35900 so‘mi idora xodimlari maoshiga, 28800 so‘mi kutubxonalarga, 116316 sumi maktablarga va 69 ming sumi tibbiy punktlarga berilishi ko‘zda tutilgan edi. 60-yillar boshlarida Jeynov qishloq sho‘rosi xududida 2 kasalxona, 3 tibbiy punkt mavjud edi. Jeynov kasalxonasida bu davrda Niyozqulov bosh duxtur edi”[5]. Bu davrda Jeynov shifoxonasidagi bemorlar o‘rinlari ham 15 taga yetkazilgan edi. Jeynov qishloq Sho‘rosi hududidagi 2 kasalxona va 3 tibbiy punkt 4 qishloqda istiqomat qiladigan 6449 kishiga xizmat ko‘rsatishi lozim edi. Shuningdek duxturlarni uzoq yaylovlarga, cho‘pon-chuliklar oldiga kam borishlari ham aytiladi. Jeynov shifoxonasi, harholda, bu yillarda xalq salomatligi yo‘lida ko‘p ishlarni amalga oshiradi. Masalan, 1967-yilda mazkur shifo dargohida 199 kishi davolanib chiqadi.

Jeynov eli G. N. Gerashchenko nomini minnatdorlik bilan tilga oladi. Uni necha bor qishloq Sho‘rosi deputatligiga saylaydi. Nufus soni oshib borishi shifoxonani kengaytirishni taqozo etar edi. Shu boisdan ham qishloq sho‘rosining 1-sessiyasida (1969) Jeynov kasalxonasiga 50 o‘rinli yangi bino qurish masalasi kun tartibiga qo‘yilgan edi. Shu yili Jeynov shifoxonasiga Shodi Xushvaqtov bosh vrach bo‘lib keladi. 70-yillar boshlarida Jeynov qishloq sho‘rosi hududidagi shifoxonalarning bemorlarni qabul qilish imkoniyati ancha oshadi. Masalan, “1971-yilda ularda 1440 bemor xastalikdan

qutiladi. Bu davrda Jeynov qishloq sho'rosida. (Chandir, Pomuq qishloqlari ham Ulyanov davlat xo'jaligiga qarar edi) 3 kasalxona, 5 tibbiy punkt, 3 apteka, 2 tug'ruqxona, 3 ambulatoriya ishlab turar edi. Jeynov qishlog'ida shu davrda 50 o'rinli yangi tibbiy maskan qurilishi jadal borayotgan, bitish arafasida edi. Jeynov va bo'lak qishloqlardagi homilador ayollar tug'ruqxonalarda ko'zi yoriydigan bo'ladilar"[6]. 1971-yilda, masalan, 1355 ayol tug'ruqxonalarga kelgan va eson-omon ko'zi yorib, chaqaloqlar bilan uylariga qaytganlar. Shu yillari doya-hamshira Sarvar Xidirova xomilador ayollarga ko'rsatgan himmati, mehri va parvarishi bilan obru-e'tibor qozonadi.

Taassufki, bu doya ayolning umri qisqa ekan. Jeynovlik minnatdor el mehribonchiligini uning farzandlariga ko'rsatgan unutmadi. Jeynovda qurilgan muhtasham yaslilarning biri Sarvar Xidirova nomi bilan atala boshlandi. Fikrimizcha, shunday ehtirom yana bir ayolga - Galina Nikiforovna Gerashchenkoga ham ko'rsatilsa, ko'ngildagidek bo'lar edi. Jeynov kelini bo'lgan, shu yerda farzandlar tug'ib tarbiyalagan, butun umrini davolash ishlariga baxshida qilgan bu ukrain qizining ham Hayotdan o'tganiga bir necha yil bo'ldi. "1973-yilda Ulyanov davlat xo'jaligi aholisi 11855 ta edi. Davlat xo'jaligidagi davolash muassasalarida 4 vrach ishlar edi. Shuningdek, 24 feldsher va hamshiralar xizmat qilardi. Shifoxonadagi o'rinlardan foydalanish darajasi shu yili 141% ga yetadi. 1972-yilda 1374 bemor davolanib chiqadi"[6].

1973-yilning 10 oyi ichida qishloq kasalxonalarida 1146 odam dardlardan forig' bo'lish uchun yotganlar. Bu yillarda aholi o'rtasida kasallikning ko'payib ketganligini tilga olingan raqamlar ham ko'rsatib turibdi. Amudaryodan suv olish, zovurlarda zax suvlarning ko'payishi, eng muhimi, 70-yillarda paxtaga ishlatiladigan dorilarning asorati zaharli kimyoviy juda og'ir xastaliklarni keltirib chiqarayotgan edi. Qishloq Sho'rosining 3-sessiyasida rasmiy ravishda bu haqda "ko'pgina joylarda quduq va ariq suvidan foydalanayotganliklari uchun suvlarni qaynatib ichishni tashkil qilish lozim", deyilgan edi. 1973-yilda qishloq sho'rosi tibbiy maskanlarida 2151

bemor yotib chiqadi. Bu shubhasiz, juda katta ko'rsatkich. Butun aholining har 5,5 tasidan biri xastalikka chalingan degandek gap bu hol. Kasallarning kundan-kun ortib borishi Jeynov shifoxonalariga yangi tibbiy xodimlar qo'shishni talab qilardi. Shu sababdan ham 1974-yilga kelib, qishloq Sho'rosi hududidagi davolash muassasalarida 6 tibbiyotshunos 23 tibbiy, o'rta ma'lumotli kishilar xizmat qiladi. 1974-yilda ham 2805 bemor davolanadi. Ko'ramizki, kasal kishilar soni kamayish o'rniga oshib borgan. Shu yili 571 ayol farzand ko'radi. Bu esa tug'ruqxonalarning xizmati yaxshilanayotganligini Dalolat etadi. Taassufki, shifoxonalar kengayotganligi, davolash oshayotganligi xastaliklar malakasining oldini olishdan ancha orqada qolib ketadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Jeynov qishlog'i va uning atrofidagi hududlarda 1940–1970-yillarda sog'liqni saqlash tizimi bosqichma-bosqich shakllanib, rivojlangan. Urush yillarida imkoniyatlari cheklangan yagona tibbiy punkt faoliyatidan boshlangan jarayon 1950-yillarda shifoxonaning tashkil etilishi, keyingi yillarda esa tibbiy punktlar, ambulatoriyalar va tug'ruqxonalar tarmog'ining kengayishi bilan davom etgan. Biroq uzoq vaqt davomida tibbiy kadrlar yetishmasligi, moddiy-texnik ta'minotning zaifligi va sanitariya muammolari aholiga sifatli tibbiy xizmat ko'rsatishga salbiy ta'sir ko'rsatgan. 1960–1970-yillarga kelib tibbiyot muassasalari va xodimlari sonining ko'payishi natijasida aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish imkoniyatlari sezilarli darajada kengaygan. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligida kimyoviy vositalardan foydalanish, ichimlik suvi va sanitariya bilan bog'liq muammolar aholi salomatligi uchun yangi xavflarni yuzaga keltirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ergasheva Y.A. Qashqadaryoda istiqlool yillarida madaniy rivojlanishdagi o'zgarishlar // Nasafluk allomalarning jahon madaniyatida tutgan o'rni. - Qarshi, 2010. - B. 179 - 182.
2. O'zbekistonda birlamchi tibbiy-sanitariya yordamining rivojlanishi: yutuq va muammolar. – B. 119.
3. Qashqadaryo tibbiyoti tarixi. S.Rustamov. 2017-Toshkent. “Voris-Nashriyoti”.
4. Qoraev S. Ўзбекистон вилоятлари топонимлари / Масъул. муҳаррир: А. 5.Муҳаммаджонов. – Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2005;
- 6.Жўрақулов О Қашқадарё манғитлари Т “Фан” 1992
- 7.Жўрақулов О Чандир туркманлари Т “Фан 1993
- 8.Муродилла Саидов, Поён Равшанов Жейнов тарихи. Тошкент Абу Али ибн Сино номидаги тиббиёт нашр. 1996., Б-264.
9. Muborak tuman davlat arxivi. 75-fond

